

'Klavieren en slagwerk'

Ensemble Het Gelders Orkest, 2 t/m 8 april 2009, Zevenaar, Arnhem, Nijmegen, Ede
Door muziekjournalist Michel Khalifa

Slagwerk als solo-instrument

In de vroege twintigste eeuw kwam het klassieke slagwerk tot grote bloei. Dat was te danken aan componisten als Milhaud, Bartók, Varèse en Cage, die het aandurften om slagwerkinstrumenten een solistische functie te geven. Dankzij deze pioniers kregen slagwerkers de kans om een structurele bijdrage aan de orkest- en kamermuziek te leveren die veel verder ging dan ritmische impulsen geven of exotische klankkleuren aanbrenge(n). Dit kamermuziekconcert brengt twee slagwerkers en twee pianisten bijeen in een Nederlands-Hongaars programma.

Bela Bartók

Wie een concertprogramma met piano en slagwerkinstrumenten wil samenstellen, komt bijna onvermijdelijk bij **Bela Bartók** terecht. De Hongaarse componist en pianist had de slagwerksectie van het orkest al een prominente rol gegeven in het middendeel van zijn *Eerste Pianoconcert* van 1926 en tien jaar later in zijn *Muziek voor strijkers, slagwerk en celesta*. In 1937 schreef hij een **Sonate voor twee piano's en slagwerk** naar aanleiding van een kamermuziekopdracht die hij had gekregen van het Internationaal Gezelschap voor Hedendaagse Muziek, afdeling Basel.

Bartók kwam snel tot het inzicht dat hij meer dan één piano nodig zou hebben om tegenwicht te bieden aan de scherpe klank van het slagwerk. De toevoeging van een tweede piano paste bovendien bij zijn voornemen om een muzikaal partnerschap aan te gaan met zijn tweede vrouw, de pianiste Ditta Pásztory. Bij hun eerste gezamenlijke optreden op 16 januari 1938 hielden ze de sonate ten doop. Twee jaar later verzorgde Bartók een versie met orkest onder de naam *Concert voor twee piano's en slagwerk*.

De innerlijke dynamiek van de *Sonate voor twee piano's en slagwerk* voert de luisteraar van donker naar licht. In het eerste deel overheerst een doorwrochte chromatiek, in het langzame tweede deel een nachtelijke stemming. Het derde deel daarentegen is een en al kleur en optimisme, met eenvoudige thema's die associaties met de volksmuziek oproepen. Een prominente rol is hierbij voor de xylofoon weggelegd.

György Kurtág

"Mijn muzikale moedertaal is Bartók." Zo luidt een vaak gehoorde uitspraak van de Hongaarse componist **György Kurtág**, die graag bij zijn beroemde landgenoot zou hebben gestudeerd als deze niet vroegtijdig was overleden in 1945. Kurtágs muziek kan inderdaad beschouwd worden als een organisch vervolg op het oeuvre van Bartók. Maar ondanks de overeenkomsten klinkt het sobere, versplinterde idioom van Kurtág heel anders dan de expressieve en vaak exuberante muziek van zijn grote voorbeeld. Bij Kurtág, meester van het aforisme, weegt elke noot zwaar.

Op Kurtágs werkenlijst prijken verschillende werken voor twee piano's, onder meer afkomstig uit **Játékok** (Spelen). De componist werkt al ruim dertig jaar aan deze cyclus van pianowerken waarin hij de interactie tussen de strenge wetten van het componeren en de spontaniteit van het spelen onderzoekt. Dit resulteert in kristalheldere miniaturen die Kurtág

vaak grafisch noteert en die hij geregeld zelf uitvoert in gezamenlijke recitals met zijn echtgenote Márta.

Jacob ter Veldhuis

De Nederlander **Jacob ter Veldhuis**, tegenwoordig bekend als JacobTV, laat zich graag inspireren door de Amerikaanse media en door grote gebeurtenissen uit de geschiedenis. In **Goldrush** voor twee slagwerkers gaat hij uit van de driftige zoektocht naar het edele metaal in de Nieuwe Wereld. Hij schreef dit werk in 1995 voor het Deense Safri Duo (Uffe Savery en Morten Friis), waarmee hij al eerder had samengewerkt. Twee jaar later componeerde hij voor dezelfde uitvoerenden *Goldrush Concerto*, een stuk voor slagwerk en orkest dan begint waar het solowerk eindigde, bij de ontdekking van goud.

“Marimba en vibrafoon spelen een hoofdrol in *Goldrush*”, zegt slagwerker Peter Wolterinck. “Daarnaast zet Ter Veldhuis talrijke andere instrumenten in zoals pauken, crotales, gongs, wind chimes en wat hij zelf de tic, tac, toc geluiden noemt: temple blocks, koebellen en bongo’s. De invloed van de popmuziek is onmiskenbaar in het beweeglijke middendeel.”

Joop van Erven

Jazz en klassiek spelen beide een belangrijke rol in het muzikale leven van slagwerker en componist **Joop van Erven**. Als speler is Van Erven (1949) altijd een jazz drummer geweest. Toen hij wilde studeren, bestonden de opleidingen lichte muziek nog niet. Daarom bekwaamde hij zich in het klassieke slagwerk op het conservatorium. Maar de jazz bleef trekken. Van Erven trad met veel Nederlandse jazzmusici op en maakte verschillende concerttournees door Europa, Canada en de Verenigde Staten. Van 1991 tot 2007 speelde hij in Bik Bent Braam van Michiel Braam. Daarnaast is hij verbonden aan de Arnhemse vestiging van het ArteZ Conservatorium, waar hij jazz drums doceert en ritmische training aan de studenten lichte muziek geeft.

Joop van Erven de componist voelt zich dan weer helemaal thuis in het klassieke idioom. In zijn partituren houdt hij vast aan klassieke bezettingen zoals het strijkkwartet. Hij laat ook geen echo’s van de jazz in zijn gecomponeerde muziek doorklinken, omdat hij vindt dat mengvormen gewoon niet werken. De timing van een jazzmusicus bijvoorbeeld verschilt toch te veel van die van een klassiek opgeleide collega.

Het **Concert voor twee piano’s en slagwerk** (2008) is de bewerking van een concert voor slagwerk en orkest dat Joop van Erven in 1995 voor de slagwerkers van Het Gelders Orkest schreef. Omdat de kans op een uitvoering nihil was, ging Van Erven opnieuw aan het werk, deze keer om de orkestpartij te transcriberen voor twee piano’s. Dit was een hele klus, geeft hij achteraf toe: “In de orkestversie had ik solo’s gegeven aan veel verschillende instrumenten, waardoor grote contrasten in klankkleur ontstonden. Op de piano vallen die contrasten grotendeels weg. Het resultaat is zakelijker, maar ook helderder.”

De structuur van het werk is driedelig, waarbij het eerste en het tweede deel naadloos in elkaar overlopen. Ondanks de herkenbare indeling snel-langzaam-snel gebeuren er onderweg allerlei dingen die de verschillen met het klassiek-romantische repertoire onderstrepen. Het benodigde slagwerkinstrumentarium is uitgebreid, van spleettrommels tot triangels en van xylofoon tot gong.